

Aletta Jacobs, vredesactiviste, 1854-1929, vrouwengeschiedenis (2001)

Sieth Delhaas

Doorkijk, KVG, april 2001

Dr. Aletta Jacobs leefde van 1854 tot 1929. Zij is vooral bekend als eerste vrouwelijk arts in Nederland en als voorvechtster van het vrouwenkiesrecht. Veel minder aandacht kreeg de rol die zij op het gebied van vrede heeft gespeeld. Uit haar werk heb ik dit onderwerp gekozen.

Aan het begin van de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) stelt Aletta Jacobs zich wanhopig de vraag:

“Hielpen wij, door de gevolgen van den oorlog zooveel mogelijk te verzachten, eigenlijk niet mede aan het bestendigen van den gruwelijke, den menschonteerenden toestand?”

Het antwoord komt van haarzelf in de vorm van radicaal verzet, door een internationaal vrouwenvredescongres te organiseren.

Onderlinge solidariteit

In juni 1915 was een congres van de Wereldbond voor Vrouwenkiesrecht (WvV) gepland, maar dat ging door het uitbreken van de oorlog niet door. Aletta Jacobs richt zich vervolgens per brief tot alle bij de wereldbond aangesloten nationale afdelingen en benadrukt het belang om juist op dit moment vrouwen uit de hele wereld bij elkaar te brengen. Zij nodigt ze uit naar het neutrale Nederland te komen en schrijft:

“In deze verschrikkelijke tijden, nu tussen de verschillende naties zoveel haat wordt gezaaid, moeten de vrouwen tonen, dat wij tenminste onze onderlinge solidariteit behouden hebben, en dat we in staat waren, wederzijdse vriendschap in stand te houden.”

In haar *Herinneringen* benadrukt Jacobs dat ze noch op antimilitaristisch, noch op pacifistisch gebied pionierswerk heeft verricht, maar dat ze al van kindsbeen af “nimmer iets goeds” heeft verwacht van het militarisme. Op haar zestiende rafelt ze avond aan avond linnen uit elkaar dat als pluksel naar de lazaretten gaat voor gewonde soldaten van de Frans-Duitse oorlog; die ze als onmenselijk ervaart.

Al rond de eeuwwisseling neemt ze herhaaldelijk publiekelijk stelling tegen de rol van Nederland in de Atjèh-oorlog. In 1898 wordt ze lid van het Internationale Vredes-Congres dat in Nederland wordt gehouden. Tijdens de tweede Boerenoorlog, een jaar later, neemt dr. Jacobs het regelmatig op voor “het handjevol dappere boeren” in Zuid Afrika. In een openbare rede protesteert ze tegen het optreden van Engeland. Ze veronderstelt dat de Engelse regering haar vanwege dat protest een visum weigert wanneer ze, op eigen kosten,

naar Zuid Afrika wil om vrouwen en kinderen in de concentratiekampen medische hulp te geven.

Eendrachtige weigering

Aletta heeft het tot twee maanden voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog niet voor mogelijk gehouden dat ook in West-Europa dit zou kunnen gebeuren.

Na het bezoek van een Zuid-Afrikaanse vriendin die ze naar de trein brengt, raakt ze op het station in Vlissingen in gesprek met vrouwen waarvan de mannen gemobiliseerd zijn. Zij bestormen haar met vragen over wat er staat te gebeuren. Hun mannen, op weg naar de grens, hebben vaak hun weekloon als zakgeld bij zich gestoken, er op vertrouwend dat de overheid zich om vrouw en kinderen zal bekommeren. Waar kunnen zij nu het toegezegde geld halen?

Terug in haar woonplaats Amsterdam, roept Jacobs haar medebestuurders van de Vereniging voor Kiesrecht (VvV) bijeen, en vertelt wat ze die ochtend heeft meegemaakt. De dames gaan aan de slag door een oproep te doen aan alle Nederlandse afdelingen van de VvV. Die zouden de propaganda voor het vrouwenkiesrecht voorlopig moeten staken om zich te wijden aan de plicht tot steunverlening. Aletta:

“Eenige maanden heb ik mijne krachten aan dat groote vrouwencomité gegeven, maar hoewel het niet te loochenen valt dat daardoor veel leed is verzacht, kon ik mij met dit soort philanthropisch werk op de duur niet vereenigen.”

Samen met haar medewerksters heeft ze “den menschonteerden toestand helpen verergeren”.

Dit is haar conclusie:

“Als mannen zich aan het begin van de oorlog eenmaal voor de militaire dienst hadden geleend, zouden vrouwen wellicht in staat zijn de menschenlaching te doen eindigen, indien zij eendrachtig weigerden om den door den krijg ontstanen nood te lenigen en daarmee het raderwerk der maatschappij gaande te houden.”

Belachelijk plan

De machinerie komt op gang. De organisatie van het congres is binnen twee maanden geklaard, en mondt uit in een bijeenkomst waar ruim 2400 vrouwen aanwezig zijn. Ze komen uit elf Europese landen en de Verenigde Staten. Natuurlijk wordt de organisatie belachelijk gemaakt en veroordelen de oorlogvoerende landen het

initiatief. Zelfs vrouwenorganisaties voeren oppositie. Er is angst voor ruzie tijdens het congres. De vrouwen van de elkaar vijandige naties zullen elkaar immers bestrijden!

De Engelse overheid is danig in de war. Daar melden zich honderdtachtig gedelegeerden voor het congres in Nederland, maar de regering verbiedt hen de deelname. Dit brengt zoveel publiciteit met zich mee, dat er in het Lagerhuis wordt geïnterpelleerd. Daarop krijgen vijftientig vrouwen toestemming te vertrekken. Hoe groot moet de vrees van de Engelse regering voor de invloed van het vrouwencongres zijn geweest! Acht dagen voor de aanvang verbreekt Engeland alle scheepvaartverbindingen met Nederland. Slechts vier Engelse vrouwen, die met de boot uit Amerika komen of al in Nederland zijn, kunnen haar bijdrage aan het congres leveren. Even lijkt het er zelfs op dat de boot met veertig Amerikaanse gedelegeerden in Dover moet blijven. Vier dagen hoogspanning. Vlak voor de officiële opening arriveren deze dames in de Haagse Dierentuin. Door het Engelse machtsvertoon moet ook de Franse delegatie verstek laten gaan omdat zij via Engeland reist. De Bulgaarse delegatie wordt de doorreis door Hongarije geweigerd.

Mevrouw Jacobs vat de eensgezindheid van de aanwezigen tijdens het congres in enkele zinnen samen:

“...dat het een heiligen plicht was alle krachten in te spannen om de menschenlaching te doen eindigen, en mee te werken om het algemeene vernielingswerk tot staan te brengen. (...) In volkomen harmonie werkten de vrouwen uit de oorlogvoerende landen samen door elkander de zusterhand te reiken.”

In handen van mannen én vrouwen

Twee delegaties zullen de resoluties van het congres onmiddellijk proberen aan te bieden aan de regeringen van de oorlogvoerende en neutrale landen. Jacobs heeft met Jane Addams de opdracht acht regeringen langs te gaan. Op 7 mei is er een eerste gesprek met de Nederlandse regeringsvertegenwoordigers. Via Londen en Berlijn reizen de dames naar Wenen, Budapest, Bern, Rome, Parijs, Le Havre. Medio augustus stapt Jacobs op de boot op weg naar Woodrow Wilson, president van de Verenigde Staten.

Een belangrijk succes van de conferentie, naast de in grote eensgezindheid geformuleerde en aangenomen resoluties, is de oprichting van een vereniging die voortdurend naar het vredesideaal zou dienen te streven: *The International League for Peace and Freedom (WILPF)*. Die bestaat intussen bijna vijftientig jaar en heeft haar invloed met vertegenwoordigingen over de hele wereld, tot binnen de Verenigde Naties, weten uit te breiden.

Terug in Nederland zet Aletta Jacobs haar kiesrechtstrijd voort. Ze gebruikt daarin de vrede als nieuw argument. In januari 1916, als het gevecht om de grondwetsherziening en het vrouwenkiesrecht nog gaande is, argumenteert ze:

“Bij talloze mannen is sedert het uitbreken van den oorlog de tegenstand tegen vrouwenkiesrecht gebroken, alleen omdat zij nu weten, waartoe de

alleenheerschappij der mannen leidt, en daarom gaarne bereid zijn de gelegenheid te openen, waardoor kan blijken of een wereldbestuur in handen van mannen én vrouwen samen niet betere uitkomsten zal opleveren.”

Literatuur

- Bosch, Mineke en Annemarie Kloosterman (samenst.), Lieve Dr. Jacobs: brieven uit de Wereldbond voor Vrouwenkiesrecht, 1902-1942. Amsterdam 1985
- Jacobs, Dr. Aletta, Herinneringen. Nijmegen 1985
- Schröder, Hannelore (red.), Intellect kent geen sekse. Kampen 1988